

Bartosz Lewandowski

František Weyr (1879-1951) : zapomniany normatywista

Zeszyty Prawnicze 13/4, 91-114

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

BARTOSZ LEWANDOWSKI

Uniwersytet Warszawski

FRANTIŠEK WEYR (1879-1951).
ZAPOMNIANY NORMATYWISTA

We współczesnej teorii prawa dostrzegalne jest niesłabnące zainteresowanie normatywizmem. Ten kierunek filozoficznoprawny cieszy się szczególną popularnością w Stanach Zjednoczonych oraz krajach Europy Zachodniej. Jako jego głównych reprezentantów jednym tchem wymienia się najbardziej znanych przedstawicieli tzw. wiedeńskiej szkoły normatywistycznej¹ – Adolfa Juliusa Merkla (1890-1970), Alfreda Verdross’a (1890-1980) oraz – przede wszystkim najwybitniejszego z nich – Hansa Kelsena (1881-1973). Błędem jest jednak utożsamianie tego kierunku w teorii prawa wyłącznie z ośrodkiem austriackim. W okresie międzywojennym normatywizm był również popularyzowany na świecie przez pracowników Wydziału Prawa Uniwersytetu Masaryka w Brnie. Jednym z nich był František Weyr (1879-1951), zwany „Platonem czeskiej filozofii prawa”². Ten prawnik i myśliciel był niewątpliwie najwybitniejszym przedstawicielem czechosłowackiego ośrodka normatywistycznego. Często zapomina się, że stworzył podwaliny nowej doktryny prawnej zanim zrobił to jego przyjaciel H. Kelsen³. Co istotniejsze, uczynił to całkowicie niezależnie od Austriaka. Niniejszy artykuł ma na celu zwrócenie uwagi na

¹ W zasadzie określanej precyzyjnie mianem „Wiedeńskiej Szkoły Teorii Prawa” – *die Wiener rechtstheoretische Schule*.

² Tak krytycznie nastawiony do myśli F. Weyra: V. ČERMÁK, *O podstatě práva*, Praha 1940, s. 10.

³ V. KUBEŠ, *Právní filozofie XX. století*, Brno 1947, s. 45.

działalność tego nieobecnego w polskiej nauce prawa normatywisty, którego dorobek był imponujący.

František Weyr przyszedł na świat w 1879 roku w cesarskim Wiedniu w rodzinie inteligenckiej jako najstarsze z trójki dzieci. Jego ojciec – Emil Weyr – był matematykiem, powołanym na stanowisko profesora w Wyższej Szkole Technicznej w Pradze w wieku 23 lat⁴, a cztery lata później także na Uniwersytecie w Wiedniu (1875 r.). Eduard Weyr – stryjek prawnika – był również matematykiem i profesorem na praskiej Politechnice. Podobną ścieżkę kariery wybrał jego dziadek – także František. Po śmierci Emila Weyra w 1894 roku cała rodzina przeniosła się do Pragi, gdzie młody František uczęszczał do niemieckiego gimnazjum. Podjął również aktywną naukę języka czeskiego, którego w tamtym czasie dobrze nie znał. Wybierając drogę zawodową, nie poszedł jednak w ślady swoich krewnych. Podjął decyzję o wstąpieniu na czeski Wydział Prawa Uniwersytetu Karola-Ferdynanda. W trakcie swojej edukacji na uniwersytecie, Weyr zetknął się z wieloma osobistościami z kręgu nauki i polityki. Uczęszczał m.in. na wykłady Tomáša Garrigue Masaryka z zakresu filozofii. Po ukończeniu studiów w 1903 roku Weyr powrócił do Wiednia, gdzie pracował m.in. jako urzędnik administracji politycznej w Urzędzie Miasta. Jednocześnie pracował nad swoją pracą habilitacyjną „Wprowadzenie do teorii jednolitego systemu prawnego”, na podstawie której ubiegał się o prawo do podjęcia pracy dydaktycznej w dziedzinie prawa administracyjnego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Karola-Ferdynanda w Pradze. Weyr w swojej książce, opublikowanej w 1908 roku⁵, podejmował zagadnienia aktualne dla normatywizmu – w tym – krytykę sztucznego podziału prawa na prawo publiczne i prywatne. Sam czechosłowacki prawnik przyznał, że jego pierwsze poglądy powstały niezależnie od myśli H. Kelsena, choć niemal równocześnie z nią⁶.

⁴ *Allgemeine deutsche Biographie: Werenfels – Wilhelm d. Jüngere*, Leipzig 1897, s. 283.

⁵ F. WEYR, *Příspěvky k teorii nucených svazků*, Praha 1908 oraz TENZE, *Zum Problem eines einheitlichen Rechtssystems*, «Archiv des öffentlichen Rechts» 23/1908.

⁶ TENZE, *Teorie práva*, Brno 1936, s. 332.

W grudniu 1908 roku Weyr pozytywnie odbył kolokwium habilitacyjne na Wydziale Prawa Uniwersytetu Karola w Pradze, jednakże zostało to potwierdzono postanowieniem Ministerstwa Kultury i Nauczania dopiero w marcu następnego roku. Młody naukowiec musiał wybrać między Wiedniem a Pragą. Zaproponowano mu stanowisko docenta, z tym jednak zastrzeżeniem, że zdecyduje się na pobyt w prowincjonalnej wówczas Pradze. Nie było dziełem przypadku, że młody prawnik otrzymał w tym samym momencie, od wysokiego urzędnika Ziemskiej Kancelarii Statystycznej⁷, propozycję objęcia stanowiska koncepcyisty. Ze względu na problemy z zatrudnieniem w Wiedniu, w sierpniu 1909 roku trzydziestoletni wówczas Weyr zdecydował się na ponowny wyjazd do Pragi.

Drugi pobyt młodego filozofa i prawnika w Pradze był krótszy i trwał tylko trzy lata. Przyniósł mu jednak więcej sukcesów na polu naukowym i zawodowym. Weyr objął posadę w Ziemskiej Kancelarii Statystycznej. Pracował również na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Pradze jako docent oraz na Politechnice Praskiej w charakterze docenta, zastępcy profesora, prowadzący wykłady oraz egzaminy z zakresu prawa publicznego. W okresie między rokiem 1910-1912 – ze względu na wielość obowiązków – F. Weyr nie publikował dużo. Nie zaniedbywał jednak polemik ze swoimi przeciwnikami. Do najgłośniejszych z nich należał spór naukowy z Jiřím Hoetzlem⁸ – późniejszym profesorem Uniwersytetu Karola w Pradze i przewodniczącym Komisji Prawodawczej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, odpowiedzialnej za kształt Karty Konstytucyjnej Republiki Czechosłowackiej z 1920 roku. Podłożem konfliktu była krytyka pracy habilitacyjnej Weyra, opublikowana przez konstytucjonalistę na łamach czasopisma *Przełąd Nauk o Państwie i Prawie* („*Sborník věd právních a státních*”).

⁷ *Zemská statistická kancelář* – był to organ wykonawczy Ziemskiego Urzędu Statystycznego Królestwa Czeskiego (*Zemský statistický úřad Království českého*) powstałego uchwałą Sejmu Czeskiego dnia 6 marca 1897 roku. Drugim jego organem wykonawczym była Komisja Statystyczna (*Statistická komise*).

⁸ Jiří Hoetzel (1874-1961) – znany czechosłowacki prawnik i polityk. Zajmował się czechosłowackim prawem konstytucyjnym. Przewodniczący Komisji Prawodawczej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Profesor Uniwersytetu Karola w Pradze.

Spór przeniósł się z pola naukowego na osobisty i po pewnym czasie obaj adwersarze nie rozmawiali ze sobą i ignorowali się. Przybrało to formę permanentnego konfliktu. Wymiana poglądów na łamach prasy naukowej dotyczyła przede wszystkim kwestii zasadności podziału prawa na prawo publiczne i prywatne. Pogląd Weyra o jednolitości systemu prawa spotkał się z powszechną krytyką ze strony prawników praskich. Nieoczekiwana pomoc i wsparcie naukowe przyszło z zagranicy, a konkretnie z Wiednia, gdzie młody wówczas prawnik H. Kelsen opublikował w 1911 roku swoje słynne dzieło „*Hauptprobleme der Staatsrechtslehre*”⁹. Od tego momentu spór prawniczy przybrał wymiar międzynarodowy, w którym Austriak podzielał poglądy Weyra. W 1912 roku po raz pierwszy spotkali się osobiście. Z czasem ich sympatia przerodziła się w dożywotnią przyjaźń. Czechosłowak pozostawał pod znacznym wpływem koncepcji Kelsena¹⁰, nie przestając być jednak wiernym swoim dawnym poglądom.

W okresie drugiego pobytu w Pradze – z inicjatywy przyjaciela Karel Engliša¹¹ – Weyr uzyskał propozycję objęcia stanowiska profesora w Czeskiej Szkole Technicznej w Brnie. Stanowiło to spełnienie jego młodzieńczych marzeń. Ofertę przyjął i od 1912 roku do końca życia był związany ze stolicą Moraw. Jego związek z miastem Gregora Mendla miał również wymiar osobisty. Na krótko przed sprowadzeniem się do Brna ten ponad trzydziestoletni prawnik ożenił się z nauczycielką ze szkoły miejskiej, Heleną Marskesovą.

Podczas swojej pracy w Czeskiej Szkole Technicznej František Weyr zajmował się naukowo szeregami dziedzin prawa, m.in. prawem budowlanym, patentowym, wodnym czy cywilnym. Działalność na

⁹ H. KELSEN, *Hauptprobleme der Staatsrechtslehre, entwickelt aus der Lehre vom Rechtssätze*, Tübingen 1911.

¹⁰ M. *Słownik historii doktryn politycznych*, red. M. JASKÓLSKI, IV, Warszawa 2007, s. 265.

¹¹ Karel Engliš (1880-1961) – czechosłowacki ekonomista i polityk, twórca teleologicznej teorii gospodarczej. Poseł Zgromadzenia Narodowego z ramienia narodowych demokratów w latach 1920-1925. Od roku 1934-1939 Naczelnik Narodowego Banku Czechosłowackiego. Od 1919 roku pierwszy Rektor Uniwersytetu T. Masaryka w Brnie. W latach 1947-1948 rektor Uniwersytetu Karola w Pradze.

uczelni technicznej nie pozwoliła mu jednak realizować i rozwijać swoich oryginalnych koncepcji prawnych. Znakomitą szansą byłyby praca na wydziale prawa, ten jednak jeszcze wtedy w Brnie nie istniał. Dość spokojny pobyt Weyra w stolicy Moraw przerwał wybuch pierwszej wojny światowej i powołanie go do służby wojskowej.

Po powstaniu niepodległej Pierwszej Republiki Czechosłowackiej 28 października 1918 roku konieczne było zorganizowanie politycznego oraz intelektualnego zaplecza dla nowego państwa. Działalność organizacji, mających na celu zwrócenie uwagi na konieczność istnienia niezależnego państwa Czechów i Słowaków – w których główną rolę odgrywali m.in. T. G. Masaryk oraz Edvard Beneš – rozpoczęła się już w pierwszych dniach Wielkiej Wojny¹². František Weyr zaangażował się w powojenną odbudowę niepodległej Republiki. Komitet Wykonawczy Czechosłowackiej Narodowej Demokracji delegował Weyra oraz K. Engliša w charakterze posłów do Czechosłowackiego Rewolucyjnego Zgromadzenia Narodowego (1918-1920). W ławach poselskich breński normatywista zasiadał m.in. z takimi osobistościami świata polityki, jak Alois Rašín¹³, Karel Kramář¹⁴, Adolf Stránský¹⁵ czy przedstawicielami

¹² Kulisy konspiracyjnej działalności politycznej Czechów i Słowaków przedstawia E. BENEŠ, *Odrodzenie Narodów*, Warszawa-Kraków-Poznań-Lwów, [brak daty wydania polskiego].

¹³ Alois Rašín (1867-1923) – czechosłowacki ekonomista i polityk. Członek Narodowego Komitetu Czechosłowackiego, który 28 października 1918 roku proklamował powstanie niepodległej Czechosłowacji. Poseł Zgromadzenia Narodowego z ramienia narodowych demokratów. W latach 1918-1919 pierwszy Minister Finansów Republiki Czechosłowackiej. Postrzelony 5 stycznia 1923 roku przez związanego z komunistami anarchistę Josefa Šoupala. W wyniku zamachu zmarł w szpitalu kilka tygodni po zdarzeniu.; M. SUROSZ, *Pepiki. Dramatyczne stulecie Czechów*, Warszawa 2010, s. 208; L. SOUKUP, V. VALENTOVÁ, *Právníci spolutvůrci Československé republiky roku 1918*, [w:] *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2006*, red. V. KNOLL, Plzeň 2007, s. 186.

¹⁴ Karel Kramář (1860-1937) – czechosłowacki polityk narodowo-konserwatywny, pierwszy premier Republiki Czechosłowackiej w latach 1918-1919. W lipcu 1918 roku stanął na czele Czechosłowackiego Komitetu Narodowego. Był jednym z ojców założycieli Czechosłowacji. Od 1919 do 1934 roku sprawował mandat posła do Zgromadzenia Narodowego, po czym wycofał się z polityki.

¹⁵ Adolf Stránský (1855-1931) – czechosłowacki dziennikarz i polityk, założyciel gazety *Lidové noviny*. Jeden z członków Czechosłowackiego Komitetu Narodowego.

kultury, jak chociażby Alois Jirásek¹⁶, Viktor Dyk¹⁷ czy Jan Herben¹⁸. W działalności politycznej Weyr mocno zaangażował się w pracę Komitetu Konstytucyjnego (*ústavní výbor*)¹⁹, któremu przewodniczył twórca tymczasowej ustawy zasadniczej²⁰ Alfréd Meissner. Pełnił w nim funkcję wiceprzewodniczącego²¹, którą dzielił z Františkem Hnídkiem²². Stąd dostrzegalny jest jego znaczny wpływ na przygotowywanie Karty Konstytucyjnej Czechosłowacji uchwalonej 29 lutego 1920 roku.

W latach 1918-1920 poseł Rewolucyjnego Zgromadzenia Narodowego, a w okresie od 1920-1925 senator. Pierwszy Minister Handlu niepodległej Republiki Czechosłowackiej w rządzie Karela Kramařa.

¹⁶ Alois Jirásek (1851-1930) – czeski pisarz i dramaturg, przedstawiciel realizmu, autor powieści historycznych. W nowo powstałej Czechosłowacji był posłem Rewolucyjnego Zgromadzenia Narodowego z ramienia czechosłowackich narodowych demokratów. W wyborach parlamentarnych w roku 1920 uzyskał fotel senatorski w Zgromadzeniu Narodowym. Senatorem był do roku 1925. Zajmował się polityką aż do momentu, w którym ciężko zachorował, co uniemożliwiło mu także dalszą twórczość. W latach 1918, 1919, 1921 i 1930 był nominowany do Nagrody Nobla w dziedzinie literatury.

¹⁷ Viktor Dyk (1877-1931) – czechosłowacki poeta, prozaik, polityk i prawnik. W 1918 roku był jednym z założycieli czeskiej partii narodowo-demokratycznej. Zaliczał się do konserwatystów. W okresie Pierwszej Republiki Czechosłowackiej był jednym z najbardziej aktywnych przeciwników rządu T. Masaryka.

¹⁸ Jan Herben (1857-1936) – czechosłowacki polityk, dziennikarz, pisarz i historyk. Członek Czechosłowackiego Komitetu Narodowego, następnie Rewolucyjnego Zgromadzenia Narodowego. W latach 1920-1925 senator z ramienia Narodowej Demokracji. W latach późniejszych związany z Narodową Partią Pracy oraz ze stronictwem narodowosocjalistycznym.

¹⁹ W II Rzeczypospolitej odpowiednikiem tego ciała parlamentarnego była komisja konstytucyjna.

²⁰ Chodzi o ustawę o tymczasowej konstytucji z 13 listopada 1918 roku; *Zákon o prozatímní ústavě*, Sbíрка zákonů a nařizení státu československého (dalej: Sb. z. a n.) č. 37/1918.

²¹ Wybrany przez Zgromadzenie Narodowe na drugim posiedzeniu w dniu 15 listopada 1918 roku; *Těsnopisecká zpráva o II. schůzi Národního shromáždění československého v Praze dne 15. listopadu 1918*; wersja protokołu dostępna na stronie internetowej Biblioteki Elektronicznej Izby Poselskiej Czeskiej Republiki pod adresem: <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=82>.

²² J. RYCHLIK, *Ústava ČSR z roku 1920 – historické souvislosti*, [w:] *Československá ústava 1920. Devadesát let poté*, red. M. LOUŽEK, Praha 2010, s. 51.

Mylne jest jednak wyobrażenie o istotnym wpływie normatywistycznych koncepcji Weyra na kształt instytucjonalny niepodległej Republiki. Projekt ustawy zasadniczej przygotowywany był przez jego głównego naukowego przeciwnika J. Hoetzela. Jan Filip wyraźnie zwracał na to uwagę, pisząc: „W 1919 roku kiedy kończono prace przygotowaniem nowej konstytucji, wpływ tej teorii [czystej teorii prawa – przyp. B.L.] w gronie autorów tekstu projektu, był znikomy. Projekt był przygotowany przez prof. Jerzego Hoetzela, wówczas jednego z najważniejszych oponentów czystej teorii prawa i jej głównego przedstawiciela w Czechosłowacji F. Weyra. Jest to więc projekt samoistny, niezależny od Austrii, przeciwnie, jest krytyczny wobec doświadczeń monarchii austriackiej. ... Protokoły z posiedzeń Komitetu Konstytucyjnego rewolucyjnego Zgromadzenia Narodowego są tego świadectwem. Dowodzą, że dużą rolę na posiedzeniach Komitetu odegrał czynnik psychologiczny – potrzeba rozstania się z byłym państwem”²³. Weyr podczas swojej działalności w parlamencie czechosłowackim był współautorem szeregu projektów ustawy, w tym: ustawy o likwidacji szlachectwa i tytułów, ustawy o powołaniu Sądu Najwyższego w Brnie oraz o powołaniu Najwyższego Urzędu Kontroli i Księgowości.

Działalność czechosłowackiego normatywisty nie ograniczała się wyłącznie do prac nad kształtem konstytucyjnym niepodległego państwa. Czynił starania, aby powołać w Brnie wyższą uczelnię i otworzyć wydział kształcący przyszłą elitę prawniczą w kraju. Dnia 28 stycznia 1919 roku Rewolucyjne Zgromadzenie Narodowe przyjęło jedną z pierwszych ustaw²⁴, na mocy której utworzono Uniwersytet T. Masaryka w Brnie. Głównym pomysłodawcą i autorem projektu tego aktu normatywnego był Weyr i K. Engliš. Od tego momentu w Brnie funkcjonowała druga co do wielkości – po Uniwersytecie

²³ J. FILIP, *Dorobek pierwszego Sądu Konstytucyjnego Republiki Czeskiej (1993-2003)*, [w:] *Ustroje, doktryny, instytucje polityczne. Księga jubileuszowa Profesora zw. dra hab. Mariana Grzybowskiego*, red. J. CZAJOWSKI, J. KARP, G. KUČA, A. KULIG, P. MIKULI, A. OPALEK, Kraków 2007, s. 76 przyp. 4.

²⁴ *Zákon ze dne 28. ledna 1919, kterým se zřizuje druhá česká universita*, Sb. z. a n. č. 50/1919.

Karola w Pradze – czeskosłowacka uczelnia wyższa. W późniejszym okresie stanowiska profesorów zwyczajnych na Wydziale Prawa uzyskali nie tylko sam Weyr – z zakresu prawa konstytucyjnego – i K. Engliš, ale również m.in. Josef Vacek, Bohumil Baxa, a status profesora nadzwyczajnego Rudolf Dominik. Pierwszym dziekanem Wydziału Prawa – mającego siedzibę do 1932 roku w gmachu przy ul. Antonínskiej²⁵ – został Weyr, który pełnił tę funkcję trzykrotnie w latach 1919-1920, 1927-1928 oraz 1935-1936. W 1923 roku pełnił również przez rok funkcję rektora Uniwersytetu w Brnie. Do dzisiaj jego nazwisko jest zaliczane do najbardziej znanych pracowników uczelni, a jego zasługi są doceniane przez obecnych jej przedstawicieli²⁶.

Pierwszy rok akademicki na nowo powstałym Wydziale Prawa, František Weyr rozpoczął wykładami na temat podstaw filozofii prawa, która była przedmiotem wprowadzającym do studiów prawniczych dla studentów pierwszego roku. Dopełnieniem tego przedmiotu było seminarium, które charakteryzowało się tym, iż niemal wszyscy jego słuchacze zostali z czasem pracownikami Wydziału Prawa Uniwersytetu brneńskiego ze stopniem docenta. Do nich należeli m.in.: Zdeněk Neubauer (prawo konstytucyjne), Adolf Procházka i Karel Gerlich (postępowanie cywilne), Vladimír Kubeš (prawo cywilne), Jaroslav Pošvář (prawo administracyjne i nauka o administracji), Vladimír Vybral (prawo finansowe i gospodarcze), Hynek Bulín (postępowanie cywilne), Václav Chytil (polityka gospodarcza i statystyka oraz prawo gospodarcze), Kazimír Čákrť (prawo finansowe) oraz Josef Kepřt (prawo karne i postępowanie karne). Znaczna część wychowanków została później profesorami na brneńskim Wy-

²⁵ Potem Wydział Prawa został przeniesiony do obecnej siedziby przy ul. Veveří 70. Budowa nowego gmachu rozpoczęła się wbudowaniem kamienia węgielnego w obecności ówczesnego Prezydenta Pierwszej Republiki T. Masaryka dnia 9 czerwca 1928 roku. Autorem projektu nowej budowli był praski architekt Alois Dryák.

²⁶ Znamiennym faktem jest, że w 1999 roku opublikowano artykuł z okazji jubileuszu urodzin Františka Weyra i powstania Wydziału Prawa Uniwersytetu Masaryka; M. VEČERA, *František Weyr a Právnická fakulta MU jubilanty*, «Časopis pro právní vědu a praxi» 1/1999, s. 93-100.

dziale Prawa, tworząc w okresie międzywojennym tzw. „brneńską neokantowską szkołę prawa”²⁷.

Działalność na Uniwersytecie T. Masaryka pozwoliła Weyrowi rozwinąć swoje koncepcje teoretyczno-prawne i opublikować je w formie książki. W roku 1920 ukazała się – pisana w latach 1914-1915 – pierwsza pozycja tego autora *Podstawy filozofii prawa*²⁸. Zaprezentował w niej własną koncepcję teorii normatywnej²⁹ w początkowym okresie jej rozwoju. M. Večeřa uznaje pierwsze dzieło brneńskiego teoretyka za punkt zwrotny w czeskiej filozofii prawa, co najmniej na płaszczyźnie noetycznej oraz metodologicznej³⁰. Praca Weyra licząca 244 strony powstawała już wcześniej – w latach 1914-1915. Pomimo faktu, iż była tworzona pod znacznym wpływem Kelsenowskiej „czystej teorii prawa”, autor przedstawił w niej szereg swoich oryginalnych poglądów na prawo. Czechosłowak zdecydował się dokonać podziału książki na dwie części. W pierwszej rozróżnił oraz przeciwstawił sobie kauzalną (opartą na naukach przyrodniczych) metodę poznania z metodą normatywną (prawniczą). Podzielił zatem koncepcję swojego wiedeńskiego przyjaciela H. Kelsena, który również rozróżnił świat „jaki jest” – oparty na związkach przyczynowych – oraz świat „powinności” („jaki ma być”) zdeterminowany normami prawnymi. W podziale tym dostrzegalne jest oparcie się obu autorów na pracach Immanuela Kanta i jego koncepcji dualizmu bytu (*Sein*) i powinności (*Sollen*). Teoria normatywna ma na celu zbadanie poznawczych oraz logicznych podstaw systemu powinności. Różnica między wiedźczykiem a Weyrem polegała na tym, że Kelsen czerpał inspirację

²⁷ L. VOJÁČEK, *Brněnská právnická fakulta v meziválečném období let 1919-1939*, [w:] *Československé právo a právní věda v meziválečném období a jejich místo ve střední Evropě*, red. K. MALÝ, L. SOUKUP, Praha 2010, s. 126-247.

²⁸ F. WEYR, *Základy filosofie právní*, Brno 1920.

²⁹ Sam Weyr zwracał uwagę na to, że kreślenie „teoria normatywna” może być mylące, bowiem normatywna może być nie tyle sama teoria, ale metoda poznania; zob. F. WEYR, *Hans Kelsen (k jeho padesátým narozeninám). Zároveň příspěvek k povšechné charakterisaci vývoje právní vědy ve XX. století u nás a Linde*, «Časopis pro právní a státní vědu» 1-2/1932 (nadbitka), s. 2 przyp. 1.

³⁰ M. VEČEŘA, *František Weyr, právní filozof, státovědec a právník*, «Časopis pro právní vědu a praxi» 2/2001, s. 119.

z marburskiej neokantowskiej szkoły filozoficznej i prac Hermanna Cohena w tym względzie³¹, Weyr natomiast nawiązywał do interpretacji Kanta, dokonywanej przez Arthura Schopenhauera³², co stwierdził wprost w jednej ze swoich książek³³. Ostatni z filozofów niemieckich i przedstawiciel pesymizmu w filozofii odrzucał w swoich rozważaniach oddzielenie przez myśliciela z Królewca rozumu praktycznego i teoretycznego, przyjmując w tym względzie koncepcję monistyczną.

W dalszej części *Podstaw filozofii prawa* Weyr dokonuje analizy i podziału pojęcia normy w najszerszym jej znaczeniu. Zajmuje się i starannie oddziela podmiot normy (normotwórcę) od podmiotu powinności czy uprawnienia oraz omawia ocenę działań intelektu przy poznaniu normatywnym. Podsumowując, stwierdza, że prawoznawstwo („nauka o prawie” – *věda o právu*) powinno być utożsamiane z wiedzą o normach prawnych. Nie jest to bowiem jedyna nauka o normach. Zalicza się do nich między innymi etyka, która była najbliższa prawoznawstwu. Następnie Weyr przeszedł do analizy związku prawoznawstwa z socjologią, etyką oraz historią. W swoim dziele wyraźnie podkreślił rozdział między czynnością prawodawczą (praktyczną) a poznaniem normatywnym (teoretyczną). Wyróżnił także dynamiczny (cechujący system prawny) i statyczny (cechujący system moralny) charakter powiązań hierarchicznych w systemach normatywnych. Wyraźnie rozgraniczył także sferę kognitywną oraz woluntarystyczną, twierdząc, że prawoznawstwo powinno się zajmować jedynie sferą poznawczą prawa. Wynikały z tego dalsze bardzo istotne konsekwencje. Normatywiści uważali, że normatywizm cechuje ostra tendencja aideologiczna³⁴. Jednocześnie akcentowali relatywizm, przejawiający się w stwierdzeniu, że naukowe poznanie bezpośrednich wartości,

³¹ H. KELSEN, *Hauptprobleme der Staatsrechtslehre, entwickelt aus der Lehre vom Rechtssätze*, Tübingen 1923, s. 17.

³² V. KUBEŠ, *Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem k Moravě a zvláště Brnu*, I, Brno 1995, s. 142.

³³ F. WEYR, *Teorie...*, s. 335-336.

³⁴ Zarzut taki w odniesieniu do prac H. Kelsena stawiał wielokrotnie Jerzy Wróblewski: zob. J. WRÓBLEWSKI, *Krytyka normatywistycznej teorii prawa i państwa Hansa Kelsena*, Warszawa 1955, s. 101.

normy podstawowej (zwanej też za Jaromirem Sedláčkem „normą najwyższą” – *nejvyšší norma*³⁵) nie jest naukowo możliwe³⁶. Teoria normatywna pragnie poznawać prawo, jakie jest, a nie, jakie ma być albo jakie będzie. Pragnie być wiedzą o prawie, a nie polityką prawa³⁷.

Druga część książki wydanej w 1920 roku została poświęcona podstawowym pojęciom prawnym takimi jak: prawo, porządek prawny, źródła prawa, norma prawna, powinność, osoba prawna czy też państwo i jego funkcje. W rozbiórce poszczególnych pojęć Weyr rozwinął swoje metodologiczne koncepcje, dokonując konstatacji polemicznych względem H. Kelsena. W szczególności w odniesieniu do konstrukcji normy prawnej František Weyr był zdania, że dowód obowiązywania (ważności) systemu prawnego (porządku prawnego – *právní řad*) należy do dziedziny metanormatywnej. Rozważania, obejmujące zainteresowanie się filozofa systemem prawnym, zamyka zgodnym z Kelsenem poglądem, że podział prawa na prawo publiczne i prywatne stanowi istotny błąd obarczony wadą relatywizmu. Weyr, podobnie jak wiedeńczyk, był w tej materii konsekwentnym monistą³⁸.

³⁵ J. SEDLÁČEK, *Občanské právo československé*, Brno 1931, s. 12.

³⁶ M. ZIRK-SADOWSKI, *Wprowadzenie do filozofii prawa*, Warszawa 2011, s. 45, co prawda w odniesieniu do koncepcji Kelsena, pisał, że „transcendentalna kategoria normy podstawowej stanowi warunek umożliwiający poznanie prawa pozytywnego”.

³⁷ R. RÁZKOVÁ, *Uplynulo 120 let od narození prof. Františka Weyra*, «Časopis pro právní vědu a praxi», 1/1999, s. 102.

³⁸ H. Kelsen stwierdzał, że w związku z tym, iż oświadczenie woli w publicznoprawnych aktach państwa i prywatnoprawnych aktach jednostek jest dalszym ciągiem procesu wytworzenia się woli państwa. Tak, jak w zwierchniczym akcie woli państwa, tak w akcie prywatnoprawnym dokonuje się zindywidualizowanie ogólnej (generalnej) normy w pierwszym wypadku prawa administracyjnego, a w drugim ustawy cywilnej. Z punktu widzenia uniwersalistycznego czysta teoria prawa jest zawsze skierowana ku całości porządku prawnego, jako ku woli państwa, która – jako wynik procesu wytworzenia prawa – musi być jednolita; H. KELSEN, *Czysta teoria praw (Metoda i pojęcia zasadnicze)*, Warszawa 1934, s. 62-63. Nie jest to koncepcja nowa. Już Thomas Hobbes pisał, że wola suwerena (nieutożsamianego z państwem) ustanawia reguły prawa prywatnego. Nie sposób oddzielić zatem prawa prywatnego i prawa publicznego. Nie był jednak w tej materii konsekwentny, gdy rozróżniał wyraźnie sytuację, w której państwo działało w sferze *imperium*, a kiedy działało

Książka *Podstawy filozofii prawa* jako pierwsza zawierała wykład teorii normatywistycznej, dokonany przez Weyra. Wzbudziła tym spore kontrowersje. Początkowo w gronie naukowców Wydziału Prawa Uniwersytetu T. Masaryka koncepcje przedstawione w książce były dobrze przyjęte. Wspierali je K. Engliš, J. Sedláček oraz R. Dominik. Ten ostatni zmienił dość szybko swoje podejście do normatywizmu i stał się jego krytykiem. Podział w gronie profesorów brneńskiej uczelni stał się faktem. Grono krytyków poglądów Weyra, wśród których oprócz prof. Dominika znaleźli się znawcy historii prawa: Bohumil Baxa czy Josef Vacek, spierało się ze znacznie liczniejszą grupą zwolenników jego normatywistycznych koncepcji. Należeli do niej m.in. K. Engliš czy Jaroslav Kallab. Ten ostatni co prawda nigdy nie opowiedział się wprost za teorię Weyra, ale też jej nie odrzucił. Co interesujące, zwolennicy normatywizmu polemizowali ze sobą na łamach czasopism naukowych oraz publikacji książkowych. Szkoła nie była jednolita pod względem poglądów na prawo. Profesor prawa cywilnego J. Sedláček już w 1919 roku opublikował pracę *Własność i prawo własności (Vlastnictví a vlastnická práva)*, w którym podejmował zagadnienia z perspektywy normatywizmu prawniczego. W 1931 roku ukazała się jego głośna książka *Czechosłowackie prawo cywilne (Občanské právo československé)*³⁹, w której rozwinął swoje poglądy w tej materii. W jej treści dostrzegalny był znaczny wpływ koncepcji I. Kanta. J. Sedláček postulował zastąpienie określenia teorii normatywistycznej mianem „normologii”. Jego zdaniem jest to nauka, zajmująca się funkcjami prawa, w znaczeniu intelektualnych (psychologicznych) związków między normami. Stanowisko normatywistyczne usiłował zatem uzupełnić o aspekt teleologiczny.

Kolejnym ważnym dziełem Weyra była opublikowana w 1936 roku *Teoria prawa*⁴⁰. Zgodnie ze słowami samego autora można stwierdzić, iż książka ta była kamieniem milowym w jego twórczości, dotyczącej teorii prawa i stanowiła podsumowanie ogólnych myśli filozofa pod-

w sferze dominium; zob. T. HOBBS, *Lewiatan, czyli materia, forma i władza państwa kościelnego i świeckiego*, Warszawa 2009, s. 306-307, 337.

³⁹ Zob. przyp. 35.

⁴⁰ Zob. przyp. 6.

czas jego całej działalności. Dzieło zostało podzielone na dwie części i 46 paragrafów. Pierwszą Weyr określił jako ogólną, bowiem dotyczyła filozoficznych podstaw i źródeł koncepcji teoretyczno prawnych autora – w tym transcendentalnej filozofii Kanta. Podkreślił, że nie może istnieć nauka prawa bez podstaw filozoficznych. W przypadku czystej nauki prawa wskazywał na konieczność jednolitości całego poznania naukowego (noetycznego). Samą noetykę Weyr uznawał za filozoficzną dyscyplinę zajmującą się poznaniem, która ze względu na swój formalny charakter różni się od filozofii „materialnej”, a która dotyczy mądrości człowieka. Wyróżniał noetykę normatywną (zwaną ewentualnie normologią), teleologiczną (teleologia) i kauzalną (etiologia)⁴¹. Brneński filozof z jednej strony uznaje noetykę za dyscyplinę filozoficzną, z drugiej dostrzega jej pokrewieństwo z dyscyplinami ścisłymi, do których zaliczał logikę i matematykę (arytmetykę i geometrię). Zdaniem Weyra także normologia nosi cechy nauki ścisłej, bowiem jest nauką o abstrakcyjnych formach myślenia – abstrahujących od treści norm prawnych. Jej stosunek do konkretnych nauk normatywnych (do których zaliczał etykę i nauki prawne) jest analogiczny do stosunku matematyki do dyscyplin ją stosujących (np. mechaniki). Jak stwierdza Antonín Špiruda, Weyr za cel stawiał sobie zbudowanie teorii prawa jako nauki ścisłej, co jest najwartościowszym, ale najbardziej niedocenionym aspektem jego teorii normatywnej⁴².

Wyjaśnienia wymaga, iż František Weyr dzielił dyscypliny naukowe na realne, formalne i filozoficzne. Do pierwszych zaliczał m.in. nauki prawne, socjologię, psychologię, historię, językoznawstwo, fizykę, chemię. Za przedmiot poznania wyznaczają one pewien fragment rzeczywistości, tzn. pewien rodzaj rzeczy występujący w określonym czasie i przestrzeni. Sposób poznania dla dyscyplin realnych jest jednakowy. Punkt wyjścia stanowią odbierane za pomocą zmysłów ustalenia empiryczne, które stanowią „odbicie” poszczególnych zjawisk (przedmiotów). Z nich, drogą indukcyjną, wyciągane są wnioski

⁴¹ F. WEYR, *Teorie...*, s. 23.

⁴² ANTONÍN ŠPIRUDA, *Význam metodologického přístupu Františka Weyra*, [w:] *Dny práva – 2009 – Days of Law*, Brno 2010, s.766.

o charakterze ogólnym. Uporządkowany zbiór wiedzy ogólnej natomiast to teoria.

Nauki formalne nie zajmują się fragmentem rzeczywistości, ale jej abstrakcyjną formą albo strukturą. Tradycyjnie chodzi tutaj o struktury pochodności (logika), wielkości (arytmetyka) oraz powierzchni (geometria). Podstawę nauk formalnych stanowią abstrakcyjne (wymagowane) obiekty, jak liczby czy twierdzenia. Metodą rozwijania podstawowych twierdzeń jest dedukcja. Poznanie formalne jest niezależne od zmysłowego, stąd określa się je mianem apriorycznego.

Trzecią dyscypliną naukową, zgodnie z poglądami Weyra, jest filozofia. Została wyraźnie wydzielona, bowiem przedmiot i metody poznania są w ramach poznania filozoficznego podporządkowane celowi, którym jest określenie miejsca i roli człowieka w świecie. Filozofia często przekracza możliwości empirycznego i formalnego dowodzenia. W metodzie poznania dopuszcza pewną dozę subiektywizmu, który jest na gruncie nauk formalnych i realnych zwyczajnie wykluczony.

W swojej *Teorii prawa* Weyr wykazał również, że odpowiednikiem „istnienia” w nauce przyrodniczej jest „moc obowiązująca” (*platonst*⁴³) w normatywności. W związku z powyższym przyroda istnieje, a norma jest obowiązująca (ważna). Weyr przeciwstawia wolę intelektowi, a postępowanie poznaniu. Dalej określił pojęcie „normy” jako wyraz tego, „co ma być”, starannie odróżnia „obowiązywanie” normy od jej „skuteczności”. Dokonywał rozróżnienia między „normą” a „wartością”, między „dynamicznym” (genetycznym) a „statycznym” badaniem systemu prawnego⁴⁴ czy między wykładnią a stosowaniem norm prawnych. W *Teorii prawa* František Weyr na gruncie Kanta i Schopenhauera rozwija normatywną metodę poznania jako naukę zbliżoną do logiki i matematyki. Jej podstawą jest pojęcie normy prawnej, którą uznaje za noetyczną formę. Kilkakrotnie zaznacza jednak, że nie ma

⁴³ Termin ten może być również tłumaczony jako „ważność”. Ze względu jednak na sens sformułowania trafniejsze wydaje się użycie określenia „moc obowiązująca”.

⁴⁴ Kwestia dotyczyła w tym przypadku odpowiedzi na pytanie, czy badając system prawny, bierze się pod uwagę wyłącznie normy prawne obowiązujące, czy również przeszłe. Za drugą koncepcją odpowiadał się między innymi Adolf Procházka.

na myśli jedynie stworzenia normatywnej noetyki, ale jej prawnicze zastosowanie.

W drugiej części pracy, którą można określić jako „krytyczną”, ze względu na to, że Weyr polemicznie odnosił się do tradycyjnej teorii prawa, autor podejmuje zagadnienia normy prawnej jako przedmiotu poznania prawniczego, stosunku prawoznawstwa do socjologii i historii, a także wzajemnych relacji teorii prawa do praktyki. Szczegółowo omawia kwestie pozytywnego charakteru prawa, związku państwa i prawa, porządku prawnego w państwie i prawa międzynarodowego, źródeł prawa i osobowości prawnej, zasad tworzenia prawa oraz kryteriów tradycyjnego podziału prawa. Ostatnią część swojego dzieła Weyr poświęcił rozwojowi normatywizmu oraz dwóch głównych ośrodków myśli normatywistycznej w Wiedniu i w Brnie, wykazując różnice między nimi. Ostatni rozdział *Teorii prawa* stanowi popis erudycji i wiedzy autora. Jaroslav Kallab – *notabene* często polemicznie odnoszący się do poglądów Weyra – doceniając kunszt brneńskiego prawnika, pisał w 1937 roku: „Jest mało prac tak przepełnionych myślami tak filozoficznymi, jak i prawniczymi, nierzadko całkowicie nowymi oraz oryginalnie sformułowanymi, które skłaniają do dalszej refleksji, jak to dzieło, w którym Weyr zamieścił dorobek myśli, zebrany skrupulatnie i systematycznie w ciągu dwudziestu lat swojej pracy badawczej”⁴⁵. W 1941 roku Czeska Akademia Nauk i Umiejętności doceniła walor naukowy książki i przyznała Weyerowi nagrodę, co stanowiło prestiżowe wyróżnienie dla autora.

W ramach działalności badawczej Weyr opublikował szereg prac, dotyczących filozofii prawa. Mimo że stanowiły ogromny wkład w rozwój czechosłowackiej teorii prawa, były jedynie rozwinięciem koncepcji filozoficznoprawnych autora. W 1927 ukazała się krótka praca *O metodzie socjologicznej*⁴⁶. Dwa lata później *Cztery rozdziały z noetyki prawniczej*⁴⁷, a w 1935 roku *Nauka prawa i nauka o prawie*⁴⁸,

⁴⁵ J. KALLAB, *Několik poznámek k Weyrovu spisu Teorie Práva*, «Časopis pro právní a státní vědu» 20/1937, s. 257.

⁴⁶ F. WEYR, *O metodě sociologické*, Brno 1927.

⁴⁷ TENŽE, *Čtyry kapitoly z právní noetyki*, Brno 1929.

⁴⁸ TENŽE, *Právní věda a věda o právu*, Praha 1935.

stanowiąca polemikę z J. Kallabem i K. Englišem. Ponadto w swojej działalności badawczej František Weyr zajmował się prawem konstytucyjnym⁴⁹, publikując szereg prac na ten temat – w tym napisany wspólnie ze Z. Neubauerem komentarz do Karty Konstytucyjnej Republiki Czechosłowackiej z 1920 roku⁵⁰. W bardzo obszernym⁵¹ dorobku naukowym Weyra znalazły się także prace, będące wynikiem zainteresowania badawczego autora prawem administracyjnym⁵², prawem międzynarodowym czy statystyką. W zakresie teorii państwa, bardzo ciekawe są jego rozważania w pracy *Opinia publiczna w demokracji – jej charakter, organizacja i znaczenie*⁵³ czy *Problem zarządzania w demokracji*⁵⁴ oraz w *Statusie prawnym partii politycznych*⁵⁵. Jednym z podstawowych dzieł czechosłowackiego normatywisty jest *System czechosłowackiego prawa państwowego*⁵⁶ wydany w 1921 roku (drugie wydanie w 1924 roku). Całokształt dorobku naukowego Weyra pozwolił Z. Neubauerowi na stwierdzenie, że „Weyr nie był jedynie filozofem prawa. W odróżnieniu od innych filozofów prawa, którzy zajmowali się wyłącznie prawem w tym obszarze, mógł on dowieść wpływu swojej noetyki w obszarach, którymi zajmował się

⁴⁹ Zob. np. pracę poświęconą tymczasowej ustawie zasadniczej Czechosłowacji z 1918 roku: TENŽE, *Ústava republiky československé*, Brno 1919; zob. również TENŽE, *Československé právo ústavní*, Praha 1937.

⁵⁰ F. WEYR, Z. NEUBAUER, *Ústavní listina Československé republiky: její znění s poznámkami*, Praha 1931.

⁵¹ Jan Filip naliczył ok. 940 (!) pozycji bibliograficznych Weyra, uwzględniając artykuły naukowe; J. FILIP, *František Weyr svědek umirajícího času (k prvním dílu paměti Františka Weyra)*, [w:] *Místo normativní teorie v soudobém právním myšlení: (k odkazu Františka Weyra a Hanse Kelsena)*. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 27.-28.září 2001 v Brně, *Právnická fakulta MU*, Brno 2003, s. 255 przyp. 17.

⁵² Zob. np. F. WEYR, *Československé právo správní, část obecná*, Brno 1920 czy F. WEYR, R. DOMINIK, *Grundriss des čechoslovakischen Verwaltungsrechtes*, Brünn 1922.

⁵³ F. WEYR, *Veřejné mínění v demokracii: jeho podstata, organisace a význam*, Praha 1925.

⁵⁴ TENŽE, *Problém správy v demokracii*, Brno 1924.

⁵⁵ TENŽE, *Úprava právního postavení politických stran*, Brno 1924.

⁵⁶ TENŽE, *Soustava československého práva státního*, Brno 1921.

podczas pracy na Uniwersytecie: prawem konstytucyjnym i administracyjnym”⁵⁷.

František Weyr był inicjatorem powstania szeregu czasopism naukowych o zasięgu zarówno krajowym, jak i zagranicznym. W niepodległej Republice był redaktorem poczytnego wówczas fachowego periodyku *Časopis pro právní a státní vědu* (Czasopismo nauk o prawie i państwie), wydawanego przez Morawskie Zjednoczenie Prawnicze, którego był wiceprzewodniczącym w latach 1920-1930. W składzie kolegium redakcyjnego czasopisma zasiadał aż do roku 1948, z przerwą w okresie wojny. Krótko po roku 1918 z inicjatywy Weyra rozpoczęto wydawanie *Zbioru prac prawnych i gospodarczych (Sbírka spisů právnických a národohospodářských)*, który był organem przeznaczonym do publikowania prac przez zwolenników normatywizmu. Od roku 1922 ukazywał się również *Rocznik Naukowy Wydziału Prawa Uniwersytetu Masaryka (Vědecká ročenka Právnické fakulty Masarykovy univerzity)*, w redakcji którego również zasiadał Weyr.

Najbardziej znanym czasopismem o zasięgu europejskim redagowanym przez Weyra był *Międzynarodowy Przegląd Teorii Prawa*, wydawany w języku francuskim (*Revue Internationale de la Théorie du Droit*) i niemieckim (*Internationale Zeitschrift für Theorie des Rechts*). Pomysłodawcą projektu był J. Sedláček, który zaproponował Weyrowi założenie czasopisma propagującego normatywizm na forum międzynarodowym. Brneński filozof zwrócił się z propozycją współpracy do H. Kelsena, który pozytywnie odniósł się do pomysłu. Od 1926 r. wydawnictwo R. M. Rohrer w Brnie rozpoczęło wydawanie jednego z najważniejszych czasopism propagujących normatywizm w teorii prawa. W skład kolegium wydawniczego wchodził nie tylko Weyr i Kelsen, ale również tak znani teoretycy prawa, jak m.in. Louis Le Fur, Gaston Jéze z paryskiej Sorbony czy Léon Duguit z Uniwersytetu w Bordeaux. Redaktorem naczelnym został Jaromír Sedláček, zaś sekretarzem uczeń austriackiego normatywisty Aldár Métall, który

⁵⁷ Z. NEUBAUER, *František Weyr*, [w:] *Sborník prací k počtě šedesátých narozenin Františka Weyra*, Praha 1939, s. 9.

później sam objął kierownicze stanowisko w redakcji. Bardzo szybko *Międzynarodowy Przegląd Teorii Prawa* stał się oficjalnym organem Międzynarodowego Instytutu Filozofii i Socjologii Prawa, którego przewodniczącym był Le Fur, a wiceprzewodniczącymi H. Kelsen i F. Weyr. Na łamach tego czasopisma publikowali zwolennicy normatywizmu z całej Europy. Podczas drugiej wojny światowej zaprzestano jego wydawania.

Kolejnym wielkim projektem głównego przedstawiciela brneńskiej normatywistycznej szkoły prawa było wydanie pięciotomowego *Słownika czechosłowackiego prawa publicznego (Slovník veřejného práva československého)*. Weyr był autorem 25 haseł, często o charakterze monograficznym, wzbogacając dorobek czechosłowackiej myśli prawnej z zakresu prawa konstytucyjnego i teorii prawa. *Slovník* ukazywał się od roku 1929 do 1938⁵⁸, zaś ostatni tom został wydany po drugiej wojnie światowej w 1948 roku. Seria ukazywała się w Brnie nakładem wydawnictwa *Polygrafia* (ostatni tom był drukowany przez *Rovnost*). Jej edycją zajmował się nie tylko Weyr, ale również Prezydent Najwyższego Sądu Administracyjnego i późniejszy Prezydent Drugiej Republiki⁵⁹, a także Protektoratu Czech i Moraw, Emil Hácha, wspomniany już J. Hoetzel z praskiego Wydziału Prawa czy Karel Laštovka z Wydziału Prawa Uniwersytetu Jana Amosa Komeńskiego. Wśród autorów haseł znalazło się wielu uczniów Weyra, w tym Jaroslav Krejčí⁶⁰ – drugi i ostatni Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego Czechosłowacji.

⁵⁸ Tom I w 1929 r., tom II w 1932 r., tom III w 1934 r. oraz tom IV w 1938 r.

⁵⁹ Pierwsza Republika Czechosłowacka istniała od powstania niepodległego państwa czechosłowackiego 28 października 1918 roku do 1 października 1938 roku, a zatem do tzw. dyktatu monachijskiego i zaboru Sudetów przez hitlerowskie Niemcy. Druga Republika obejmuje zaś późniejszy okres do 15 marca 1939, czyli do wkroczenia wojsk niemieckich do Pragi i utworzenia dzień później Protektoratu Czech i Moraw.

⁶⁰ Jaroslav Krejčí (1892-1956) – Od 1920 roku do końca I Republiki pełnił służbę w Prezydium Rady Ministrów oraz funkcję Sekretarza Sądu Konstytucyjnego (1921 - 1938) a od 1938 Przewodniczącego tego Sądu. Wybitny znawca prawa konstytucyjnego, pozostający pod silnym wpływem normatywizmu. Profesor nadzwyczajny Uniwersytetu T. Masaryka w Brnie. W okresie Drugiej Republiki objął tekę Ministra Sprawiedliwości w rządzie Rudolfa Berana, co nie pozbawiało go funkcji przewod-

Działalność naukowa Františka Weyra nie ograniczała się wyłącznie do pracy na Uniwersytecie. Był on aktywnym członkiem społeczności naukowej w Czechosłowacji. Bardzo szybko wszedł w skład grona Królewskiego Czeskiego Towarzystwa Nauk (*Královské české společnost nauk*). Działal również w Czechosłowackiej Narodowej Radzie Badawczej (*Československá národní rada badatelská*). W roku 1926 uzyskał członkostwo w Czeskiej Akademii Nauk i Umiejętności (*Česká akademie věd a umění*), działającej od 1890 roku, co było niezwykle prestiżowym wyróżnieniem. Wystarczy dodać, że oprócz Weyra spośród całego grona naukowców z Wydziału Prawa brneńskiej uczelni wyższej członkiem Akademii był jedynie prof. J. Kallab. Uzyskując wstęp do tej instytucji, czechosłowacki normatywista kontynuował tradycję rodzinną. Wcześniej bowiem członkiem Akademii byli jego ojciec oraz stryj. Weyr należał także do szeregu zagranicznych instytucji, w tym Międzynarodowego Instytutu Statystycznego w Hadze, Międzynarodowego Instytutu Prawa Publicznego w Paryżu, pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Międzynarodowego Instytutu Filozofii i Socjologii Prawa, był członkiem Węgierskiego Towarzystwa Statystycznego w Budapeszcie. Istotny wkład wniósł również w działalność Towarzystwa *PanEuropa* (*Panevropa*), którego celem było dążenie do zjednoczenia państw europejskich z wyłączeniem Rosji Sowieckiej. To ostatnie zaangażowanie pozostawało w związku z jego sympatią do koncepcji zjednoczenia europejskiego, propagowanych przez twórcę paneuropeizmu, hrabiego Richarda Nikolausa Coudenhove-Kalergi⁶¹. Od 1926 roku František

niczącego Sądu Konstytucyjnego. Kierownictwo resortem zachował także w okresie istnienia Protektoratu Czech i Moraw. Pełnił funkcję wicepremiera aż do stycznia 1942 roku, kiedy został szefem rządu. Po trzech latach ponownie został wicepremierem. Do 1945 r. faktycznie pełnił urząd głowy państwa. W 1946 roku skazany na 25 lat pozbawienia wolności za współpracę z okupantem.

⁶¹ Co ciekawe, František Weyr przejawiał również sympatię do planu francuskiego polityka Aristide'a Brianda, którego koncepcję Unii Federacyjnej Państw Europejskich uznawał za kontynuację poglądów hrabiego Coudenhove-Kalergi. Weyr poglądy na ten temat zamieścił w tekście niewygłoszonego wykładu, który miał odbyć się w Wiedniu w 1931 roku. V. Chytil przełożył jego tekst na język czeski i opublikował go w studenckim czasopiśmie „*Všehrd*”. Główne tezy wykładu to: 1) małe państwa powstałe po pierwszej wojnie światowej oparte na wartościach demokratycznych są

Weyr był przewodniczącym największego w Czechosłowacji oddziału Unii Paneuropejskiej, znajdującego się w Brnie⁶².

Spokojne życie brneńskiego filozofa prawa skończyło się wraz z wkroczeniem wojsk niemieckich do Pragi w marcu 1939 roku. Hitlerowcy rozpoczęli masowe aresztowania czeskich intelektualistów. František Weyr, niezwykle znany w środowisku naukowym, zmuszony był uciekać z Brna do Pragi, gdzie mógł skorzystać z ochrony udzielonej mu przez wpływowych przyjaciół – Prezydenta Protektoratu Czech i Moraw Emila Háchy⁶³ czy wspomnianego już J. Krejčího, pełniącego wówczas urząd Ministra Sprawiedliwości oraz wicepremiera rządu. Represje ze strony okupanta dotknęły również i samego Weyra. W 1943 roku Krejčí – wtedy już będący Przewodniczącym Rady Ministrów Protektoratu Czech i Moraw wspólnie z Emilem Háchą uwolnili z więzienia Gestapo Františka Weyra⁶⁴. Ciężkie warunki bytowe

w stanie wziąć udział w budowie europejskiej federacji, 2) w związku z postępującym kryzysem demokracji w Europie potrzebne jest zbudowanie nowej organizacji państwowej o charakterze europejskim, 3) nowy związek federacyjny ma być nie tylko związkiem państw opartym na umowie międzynarodowej, ale trwałą organizacją, która siłą rzeczy musi ograniczać suwerenność swoich członków, 4) projekt Brianda już funkcjonuje w niektórych kwestiach, np. współpracy gospodarczej, również w ramach Ligi Narodów, 5) należy utworzyć jeden wspólny europejski porządek prawny, a co za tym idzie, konieczne jest utworzenie wspólnego organu „normotwórczego”;

F. WEYR, *Idea evropské unie*, «Všehrd» 13/1931-1932, s. 1-33.

⁶² L. Vojáček, *Meziválečná Evropa z pohledu dvou brněnských profesorů* [w:] V. Knoll (red.), *Pocta Stanislavu Balíkovi k 80. narozeninám. Acta historico-iuridica Pilsnensia 2008*, Plzeň 2008, s. 418.

⁶³ Emil Hácha (1872-1945) – czechosłowacki polityk prawicowy, prawnik, prezydent Czechosłowacji, a następnie utworzonego przez Hitlera Protektoratu Czech i Moraw. Sędzia (1918) a potem wiceprzewodniczący i przewodniczący (1925) Najwyższego Sądu Administracyjnego w Pradze. W tym czasie był już jednym z najwybitniejszych prawników w Czechosłowacji, specjalizował się w angielskim prawie zwyczajowym i prawie międzynarodowym. Po układzie w Monachium i emigracji prezydenta E. Beneša, Hácha jako osoba bezpartyjna i nieobarczona odpowiedzialnością za rezygnację z walki z Niemcami i doprowadzenie do rozbioru kraju został wybrany na jego następcę. Po wojnie aresztowany pod zarzutem kolaboracji.

⁶⁴ J. OSTERKAMP, *Verfassungsgerichtsbarkeit in der Tschechoslowakei (1920-1939). Verfassungsidee – Demokratieverständnis – Nationalitätensproblem*, Frankfurt am Mein 2009, s. 74-76.

podczas okupacji, a także fakt, iż pozostawił cały swój księgozbiór w Brnie, spowodowały, że okres drugiej wojny światowej nie należał do najpłodniejszych w jego życiu. Napisał jedynie pracę dotyczącą orzecznictwa Najwyższego Sądu Administracyjnego w zakresie dopuszczalności składania urn w grobach cmentarnych⁶⁵. Dopiero zakończenie okupacji pozwoliło czechosłowackiemu myślicielowi na dalszy rozwój działalności naukowej. Weyr w październiku 1945 roku zdecydował się powrócić do stolicy Moraw.

Po powrocie do Brna Weyr usiłował wrócić do pracy na Wydziale Prawa Uniwersytetu Masaryka. Uczelnia ucierpiała jednak w okresie okupacji. Wydziałowy budynek był w czasie wojny zajęty i wykorzystywany jako główna siedziba *Gestapo*, stąd uruchomienie ponownie studiów na Uniwersytecie przebiegało z wielkimi trudnościami. Podczas pobytu w Brnie Weyr bardzo podupadł na zdrowiu. Zaczęły go męczyć coraz częściej duszności i rozwijająca się uciążliwa agorafobia. Postępująca choroba serca uniemożliwiła mu pełne zaangażowanie w pracę na Wydziale Prawa. Weyr prowadził w trakcie roku akademickiego dwugodzinne cotygodniowe seminaria w swoim domu. Wciąż wydawał *Czasopismo wiedzy o prawie i państwie*. W 1946 roku opublikował książkę *Wprowadzenie do studiów prawniczych (teoria normatywna)*⁶⁶, w której wyłożył swoje koncepcje teoretyczno-prawne. Jednocześnie od 1946 roku działał również w komisji przygotowującej projekt nowej czechosłowackiej konstytucji⁶⁷.

Pracownicy naukowemu powojennemu Wydziału Prawa Uniwersytetu brneńskiego docenili dorobek Weyra, przyznając mu 21 kwietnia 1947 roku tytuł doktora *honoris causa*⁶⁸. Oprócz niego, tytuł ten uzyskał również K. Engliš. W tekście dyplomu, wręczonego filozofowi prawa podczas tej uroczystości znajdowały się podziękowania za wielki wkład Weyra w rozwój szkoły prawa i pracę naukową nad teorią prawa publicznego.

⁶⁵ M. VEČEŘA, *František Weyr, právní filozof...*, s. 122.

⁶⁶ F. WEYR, *Úvod do studia právníckého (normativní teorie)*, Brno 1946.

⁶⁷ J. RYCHLÍK, *Češi a Slováci ve 20. století*, Praha 2012, s. 308.

⁶⁸ F. KOPA, *Karel Engliš a František Weyr čestnými doktory MU v Brně*, Praga 1947.

W roku 1948 w związku ze zmianami politycznymi w Czechosłowacji większość przedwojennych pracowników Wydziału Prawa brneńskiego Uniwersytetu było zmuszonych opuścić swoje dotychczasowe miejsce pracy. Dotknęło to również Weyra. Dwa lata później władze zamknęły Wydział Prawa. Pojawiły się nawet pomysły, aby przyznany przed kilkoma laty Weyrowi i Englišowi doktorat *honoris causa* odebrać, co na szczęście się nie stało. W lutym 1948 roku z inicjatywy Vladimíra Vybrala⁶⁹ przyznano Weyrowi urlop naukowy na Wydziale Prawa, który zakończył się z momentem jego przejścia na emeryturę w roku 1949. Podczas urlopu brneński filozof nie zaniedbał pracy naukowej. Jej wynikiem była kilkusetstronicowa praca *Filozofia, polityka, prawo*, która jednak nigdy nie ukazała się drukiem. Ponadto Weyr był autorem szeregu innych publikacji w periodykach naukowych.

Końcowy okres życia najwybitniejszego czechosłowackiego normatywisty przypadł na burzliwy okres w historii państwa. František Weyr – mocno już wówczas chory – po przejściu na emeryturę nie zaprzestał swojej pracy naukowej. Pracował także nad swoimi pamiętnikami⁷⁰. Ze względu na kłopoty zdrowotne i konieczność nieustannego leczenia, jego sytuacja finansowa uległa także znacznemu pogorszeniu. Ostatni dzień swojego życia – 29 czerwca 1951 roku – Weyr jak zwykle spędził na pracy oraz spotkaniu z przyjaciółmi. Śmierć spotkała go w trakcie wieczornego odpoczynku. Przyczyną zgonu była niewydolność serca.

⁶⁹ Vladimír Vybral (1902-1980) – czechosłowacki prawnik, profesor na Wydziale Prawa Uniwersytetu Masaryka w Brnie, polityk, członek Czeskiej Rady Narodowej oraz Izby Narodowej Zgromadzenia Federalnego z ramienia Czechosłowackiej Partii Ludowej. Był uczniem Františka Weyra i Karela Engliša. W swojej pracy naukowej zajmował się prawem finansowym. W latach 1946-1947 pełnił funkcję Dziekana Wydziału Prawa brneńskiej uczelni wyższej. W latach pięćdziesiątych redagował pamiętniki Františka Weyra, które zostały opublikowane w latach 1999-2004.

⁷⁰ Wprowadzał poprawki do pierwszego tomu pamiętników napisanego w roku 1940 oraz do drugiego, który stworzył na przestrzeni dwóch lat od 1942 do 1943 roku. Tom trzeci obejmujący wspomnienia z okresu okupacji aż do roku 1951, był pisany już po wojnie; J. FILIP, *František Weyr: Paměti. 3. Za okupace a po ní (1939-1951)*, «Časopis pro právní vědu a praxi», 2/2004, s. 178.

František Weyr był postacią bardzo zasłużoną dla nauki przedwojennej Republiki Czechosłowackiej. Życie i dorobek naukowy tego filozofa prawa pozwalają stwierdzić, iż bardzo konsekwentnie bronił swoich przekonań i oryginalnych koncepcji. Normatywizm był doktryną prawną, która – szczególnie przed drugą wojną światową – miała wielu przeciwników. Odegrała jednak ogromną rolę w rozwoju teorii prawa, obejmując swoim zakresem zagadnienia, które również dzisiaj pozostają w obszarze zainteresowań prawników. Weyr był obok Hansa Kelsena jednym z najwybitniejszych normatywistów epoki. Nazwisko Austriaka jest powszechnie znane w świecie naukowym, a jego poglądy stały się podstawą do rozważań innych teoretyków prawa. Nazwisko czołowego przedstawiciela brneńskiej neokantowskiej szkoły prawa do dzisiaj pozostaje mało rozpoznawalne. Działalność współczesnych pracowników Wydziału Prawa Uniwersytetu T. Masaryka – w tym w szczególności prof. Miloša Večeřy – ma na celu rozpropagowanie dorobku naukowego Weyra. Po okresie funkcjonowania w Czechosłowacji reżimu komunistycznego koncepcje prawne prezentowane przez tego prawnika nie były popularyzowane, gdyż przeczyły marksistowskiej nauce prawa. Dopiero po 1989 roku prace Weyra na nowo odzyskały czytelników i badaczy. W 1991 roku na Wydziale Prawa Uniwersytetu T. Masaryka odbyła się konferencja z okazji 40. rocznicy śmierci teoretyka zatytułowana „Spuścizna prof. Františka Weyra”. Dziesięć lat później oprócz wydanej monografii⁷¹ dotyczącej życia brneńskiego filozofa prawa, zorganizowano międzynarodową konferencję: „Miejsce teorii normatywnej we współczesnej myśli prawnej: dorobek Františka Weyra i Hansa Kelsena”. Zamykając rozważania, warto odnieść się do słów Karela Gerlicha – jednego z uczniów Czechosłowaka – który pisał w 1939 roku: „Przeglądając się całemu życiowemu dorobkowi Weyra, zwraca naszą uwagę niewątpliwie geniusz oraz twórczy duch jego osoby”⁷².

⁷¹ M. VEČEŘA, *František Weyr*, Brno 2001.

⁷² K. GERLICH, *K šedesátinám Františka Weyra*, «Časopis pro právní a státní vědu» 22/1939, s. 101.

FRANTIŠEK WEYR (1879-1951): A FORGOTTEN NORMATIVIST

Summary

František Weyr (1879-1951) was one of the most outstanding adherents of the normative theory of legal science during the inter-war period. His scholarly activity was focused on the basic issues important for normativism, on which he embarked shortly before Hans Kelsen's, and with no influence from Kelsen (Weyr published his earliest book in 1908). Weyr was one of the founders and the main representative of the Czechoslovak Neo-Kantian Law School, which was composed of his former students, members of the Faculty of Law at the Tomáš Masaryk University in Brno. Members of the Czechoslovak Neo-Kantian Law School engaged in numerous polemics on key normativist issues (e.g. the nature of legal norms). F. Weyr's work in the philosophy of law made a salient contribution to the turbulent history of Czechoslovakia, exerting an influence from the auspicious years of the independent Second Republic (1918-1938), through the period of the Czech and Moravian Protectorate under Nazi German occupation during the Second World War, to the postwar period under the Communist regime and its miserable demise in 1990. Weyr is appreciated in Czech scholarship for his achievements in the theory of law. Although he was one of the key figures associated with normativism, often compared with his colleague H. Kelsen, his work in scholarship is not well known in the Polish theory of law.